

VÄKÄSILLÄ VAI ILMAN?

Copyright Fishing Fanatics, Arto Kojo, 2008

Aktiivit hauenkalastajat ajattelevat usein saaliinsa maksimointia. Siksi moni heistä painaa pihdeillä vieheiden koukuista väkäset pois!

Kuvattu tapa toimia on kaukonäköinen, koska juuri sen päivän saalista väkäsettömät koukut eivät useimmiten paranna. Kuitenkin pitkällä, vuosien ja vuosikymmenten aikajanalla väkäsettömät koukut vieheissä tarkoittavat juuri tätä, oman kalansaaliin maksimointia. Fiksu ajattelee kauas eteenpäin!

Toinen syy käsitellä koukkujen väkäsiä voi olla luonnonsuojelullinen, mutta tähän liittyy ongelmia (kts. laatikko). Ottamalla tällaisen käytännön kalamies ikään kuin joutuu selvittämään itselleen omat luonnonsuojelulliset arvonsa, mikä voi olla hyvä, mutta samalla myös yllättävän vaikea asia.

Kolmas motiivi saattaisi olla saaliin maksimointi myös sen saman päivän kalastuksessa. On hetkiä, paikkoja ja tilanteita, joissa kalan tulo on niin hyvää, että kalastajalle on etua siitä, että kalan voi helposti irrottaa koukuista ja pistää viehe pyytämään mahdollista suurempaa saalista varten. Kun ”ison kalan ikkuna” on auki, minkä se yleensä on vain puoli tuntia päivässä, ainakaan silloin ei ole fiksumpaa käyttää minutteja onkimalla koukkuja ulos hankalasti tarttuneen parikiloisen kidasta.

Oli valittu syy mikä tahansa näistä, tai joku mainitsemaan neljäs, niin joka tapauksessa moni kalamies nykypäivänä puristelee koukkuväkäsiä lyttyyn, kalansaaliin jonkun osan karkaamisen uhallakin. Tarkalleen kuinka suuren saaliin osan kustannuksella, siitä päätimme ottaa selvää vakavahenkisellä tutkimuksella.

Testijärjestelyt

Kuten kaikissa tieteellisissä kokeissa, ensin on määriteltävä, mitä asioita halutaan tulokseksi, ja sen jälkeen tarkkaan se, minkälaisen koejärjestelyn tulee olla, jotta haluttu tieto saadaan kokeesta mahdollisimman vähän vääristyneenä ulos. Näin toimimme tietysti mekin.

Luonnollisena teemana oli keskinäinen vertailu väkäsellisten ja väkäsettömien koukkujen eroista. Ensiksi halusimme selvittää sen, kummalla niistä saa ylös enemmän, ja toisaalta, kummalla niistä väsytyksessä karkaa enemmän kaloja. Kolmanneksi, lähes samalla vaivalla saisimme hyödyllistä tietoa siitä, onko pelkän tärpin, siis iskussa kiinni jäämättömän kalan suhteen eroa koukun väkäsettömyydellä.

Neljäs seurattava suure liittyy mainittuun aikaan, joka keskimäärin kuluu kalan irrottamiseen eri koukkutyypeillä. Viimeisenä päätimme vielä itse arvioida eli edes summittaisesti seurata sitä, millainen on milläkin koukulla kalan kunto vapautushetkellä (koska valtaosa testin kaloista vapautettiin pyynnin jälkeen takaisin veteen).

Tarvitsimme siis jonkinlaisen säänkestävän, veneessä silti helposti käytettävän kirjanpidon, sekä lisäksi tavan mitata aikaa luotettavasti ja helposti kalaa irrotettaessa. Monenlaisia vaihtoehtoja väläytettiin, mutta yksikään ei tuntunut erityisen käyttökelpoiselta. Esimerkiksi paperi- ja kynäpohjaiset ratkaisut hylättiin eri syistä.

Lopulta päädyimme tapaan, jossa irrotusaikaa mitataan shakkikellolla, joka (tavallaan) on tehty juuri tällaiseen käyttöön. Käytetty kello ostettiin Huuonetistä 40 euron hintaan. Toisen aloittaessa kalan irrotusta, painoi toinen tikittimen käyntiin, ja vastaavasti pois päältä heti, kun kala on vapaana.

Kirjanpidossa otimme käyttöön Planon ja Carlettin yhteistyössä kehittämän kirjausjärjestelmän, jossa tavallisia purkkatyynyjä ja Carlettin irtokarkkeja pudoteltiin Plano-rasian sopiviin lokeroihin. Aina kalatapahtuman sattuessa asetimme sopivanlaatuisen karkin seurantarasiassa oikeaan lokeroon. Tämä oli yksinkertaista ja veneessä riittävän helppoa. Vain sateella piti ”instrumentteja” hiukan suojella.

Järjestelmä laski paitsi tapahtumia, myös huomioi laatua karkeasti. Esimerkiksi väsytyksessä karanneiden kalojen osalta arvioitiin karkilla, oliko kalan tartutus ennen sen karkaamista ollut ”heikko”, ”normaali” vai kenties ”hyvä”. Jos väkäsettömällä koukulla ”normaali” tartutus kuitenkin karkasi ennen veneeseen saantia, napsahti purkkatyyny Planossa vastaavaan lokeroon. Jos taas irtoaminen tapahtui väkäsellisestä koukusta, kopsahti purkan seuraksi samaan lokeroon pallokarkki.

Ratkaisu oli mainio veneessä, mutta aivan kelvoton niinä välipäivinä, jolloin ei kalastettu. Varsinkin silloin, kun testivälineistö erään viikonlopun lojui kirjahyllyssä heti TV-tuolin vieressä, käsi kävi aivan liian helposti ja liian usein testille varatulla karkkirasialla. Ropina hyllyssä päätyi nopeasti siihen, että ennen seuraavaa testireissua pallokarkkivarastoa piti käydä täydentämässä Lontoon rakeilla.

Jossain vaiheessa mukaan mietityt pultit ja mutterit olisivat jälkikäteen olleet sittenkin parempia.

Väkäset pois pihdeillä

Väkäsettömiä koukkuja on myynnissä maailmalla nettikaupoissa jonkin verran, mutta niiden valikoima kokonaisuutena on surkea verrattuna väkäsellisiin, hinnat suhteettoman kovia ja toimitusajat keskimäärin pitkiä. Esimerkiksi VMC:n nettisivu kertoo, että väkäsetöntä VMC 9648BZ olisi saatavilla koossa 1-12.

Käytännössä järkein vaihtoehto on puristaa väkäset lyttyyn normaalikoukusta hyvillä pihdeillä. Pihdeillä otetaan koukusta (vain) väkäsen päältä sellainen ote, että voimaa voi käyttää runsaasti. Väkänen puristetaan ensin voimalla lyttyyn, ja sen jälkeen koukkuja edestakaisin kääntelemällä pyöristetään vielä pehmeiksi ne pihtien hammastukseen mahdolliset sivusärmät, mitä lyttääminen koukussa voi aiheuttaa.

Pieni haitta on se, että samalla hankautuu koukun varresta osa sen pintalakasta pois, ja koukku ruostuu noilta kohdin aiempaa herkemmin. Tämä on melko väistämätön paha. Lohduttautua voi sillä, että koukun tärkein osa, ensimmäiset muutamat millit karkeä, jää käsittelyssä koskemattomaksi.

Koukkutestiä urakoitiin kahdella hengellä yhteensä viisi täyttä kalastuspäivää, mikä vei kalenteriaikaa puolisen vuotta. Hiukan parhaan kalastuskauden ulkopuolella kalastetussa viidessä päivässä saatiin ylös yhteensä 53 haukea ja jollain tavalla karkuutettiin 67 muuta kalaa. Mitään tilastollista uskottavuutta ei näillä luvuilla tietenkään saada aikaiseksi, parhaimmillaankin ainoastaan kiinnostavia suuntaviivoja.

Toisaalta menetys ei ollut suuren suuri. Merkittävin tilastollinen uskottavuus menetettiin jo pallokarkkien ja purkkatyynyjen kohdalla.

Havaitut tulokset

Ilmeinen ennakoarvaus oli, että tärppejä karkaa kummallakin koukuilla suurin piirtein samat määrät, mutta väkäsellisellä koukulla varsinaiset väsytykset päättyvät useammin veneeseen asti. Vastaavasti oletettavaa oli se, että koukkujen irrottaminen on väkäsettömillä koukuilla nopeampaa.

Tärppimäärien suhteen peli todellakin meni suhteellisen tasan, sillä väkäsellisillä oli yhteensä 24 ja väkäsettömillä 31 pelkäsi tärpiksi jäänyttä kalatapahtumaa. Suhteessa saatuihin kaloihin tärppejä oli väkäsellisillä 1,0 ja väkäsettömillä 1,1 -kertaisesti. Kummallakin koukkutyypillä eniten karkuutuksia aiheutti odotetusti ”huono” tärppi, siis kalan vieheeseen tönäisy, raapaisu tai muu heikko kosketus.

Ennalta ehkä kiinnostavin tieto oli tarttuneiden tärppien, mutta myöhemmin väsytyksessä karanneiden kalojen osuus. Väkäsellisillä koukuilla näitä oli vain 3, mutta väkäsettömillä jo 9 kappaletta. Saatuihin kaloihin suhteutettuna karkasi väkäsellisillä kaloja 0,1 -kertaisesti ja väkäsettömillä 0,3 -kertaisesti. Tartutuksen arvioitu laatu, siis ”hyvä”, ”normaali” tai ”huono”, ei näyttänyt vaikuttavan karkaamiseen.

Suhteessa kaikkiin kalatapahtumiin väsytyksessä karanneiden kalojen osuus oli mielestäni hämmästyttävän pieni, itse olisin odottanut, että väsytetessä karkaa enemmän ja tärpissä taas vähemmän kaloja.

Yhteenlaskettuna väkäsellisillä koukuilla jäi kala jollain tavalla saamatta 1,1 kertaa per todella saatu kala ja väkäsettömillä 1,4 kertaa.

Saatujen kalojen osalta arvioitiin aina silmämääräisesti, minkälainen tartutus oli todella ollut, jättäen huomiotta mahdolliset koukkujen irtoamiset tai toisaalta uusien koukkujen tarttumiset väsytyksen aikana. Molemmilla koukkutyypeillä ylivoimaisesti tavallisin oli odotetusti ”normaali” tartutus.

Väkäsellisillä ääriluvut olivat tasan, mutta väkäsettömillä koukuilla ”huono” tartutus (koukun yhdestä haarasta kiinni tms.) oli selvästi yleisempi kuin ”hyvä” (kaikki kolme koukua suun sisällä tms.). Tämän voi tulkita tarkoittavan, että väkäsettömillä koukkuja irtoaa väsytyksen aikana herkemmin kuin niitä kiinnittyä lisää.

Myös saatujen kalojen kunnoksi arvioitiin useimmiten ”normaaliksi” molemmilla koukkutyypeillä. Sen sijaan kalan kunnan ääripäissä oli selvä ero väkäsettömien hyväksi. Väkäsellisillä koukuilla kala oli vapautushetkellä ”huonossa” kunnossa 3:1 suhteessa ”hyväkuntoisiin”. Väkäsettömillä vastaava suhde oli 3:2 hyväkuntoisten eduksi.

Kalan kuntojakauma oli toki odotettu asia, mutta suhde oli paljon jyrkempi kuin olin kuvitellut. Samoin oli väsytykseen käytettyjen aikojen suhteen. Yhteensä väkäsellisillä irrotettiin kaloja 11,5 minuuttia ja väkäsettömillä 7 minuuttia. Suhteessa saatuihin kaloihin tämä tarkoittaa keskimäärin 30 sekuntia per kala väkäsellisillä, mutta vain puolet siitä väkäsettömillä.

Kokemustekijä

Väkäsettömistä koukuilla väsytyksen aikana pudonneiden kalojen määrään vaikuttaa oleellisesti kalastaja. Lyhyessä siimassa rimpuilevat kalat tapaavat irrota herkästi, jos niiden antaa ravistella päätään. Helppo lääke tähän on pakottaa kala uimaan painamalla vavankärki alas ja vetämällä sivulle.

Usein tätä ei tehdä, jos ei erityisesti haluta kalaa puntariin, eli jos kyseessä ei ole hyvin iso kala. Väkäsettömillä kalastaneen kalamiehen mieleen ei tullut yhtään tapausta, jossa erityisen iso kala olisi karannut oman tulkinnan mukaan väkästen puuttumisen takia.

Myös irrotusajoissa on olemassa merkittävä kokemustekijä, joka vääristää ”tulokset” liiankin hyväksi. Kummatkin irrottajat olivat erittäin kokeneita, jotka kalastavat kolminumeroiset päivät ja irrottavat jopa nelinumeroisen määrän haukia vuosittain. On oletettavaa, että kokemuksen vähetessä väkäsellisten koukkujen irrotusaika kasvaa jyrkästi, mutta väkäsettömien paljon loivemmin.

Koulutettuna arvauksena kolminumeroisen määrän haukia vuodessa saava irrottaisi kalaa keskimäärin 60 sekuntia väkäsellisistä ja 20 sekuntia väkäsettömistä koukuista. Kaksinumeroisen määrän haukia vuodessa saava käyttänee aikaa luokkaa esim. 90 s per kala väkäsellisillä ja 30 s väkäsettömillä koukuilla.

Sekuntien laskeminen saattaa tuntua naurettavalta ja määrätkin pieniltä, mutta asia tulee suhteuttaa siihen, miten kala sen kestää. Erään jenkkitutkimuksen mukaan 60 sekuntia on nimittäin se raja, minkä kala (tutkimuksessa kirjolohi) kestää elävänä ilma-altistusta. Kaulavaltimovaurion jälkeen juuri ilma-aika on kaikista kalan vaaratekijäistä suurin.

Hauki kestää happea hiukan kirjolohta enemmän, ja luvut riippuvat suuresti myös veden lämpötiloista, mutta tasalukuna minuutti on niin hyvä, että siihen tulisi aina pyrkiä, käytti sitten koukkutyypeistä kumpaa tahansa.

Laatikko: Moraalinen ongelma?

Kalojen vapauttamiseen, ja aivan samoin kalojen kärsimysten vähentämiseen liittyy yllättävä moraalinen ongelma. Nimittäin, jos kalastajan mielestä on oikein vähentää kalojen kärsimystä esim. koukkujen

väkäsiä lytistämällä, niin mikäli tuo sama ajatus vain viedään loppuun asti, on vielä enemmän oikein lopettaa kalastusharrastus kokonaan. Harmaata aluetta näiden välissä on kiusallisen vähän.

Faktaa lienee se, että valikoivassa kalastuksessa pyydetty kala kärsii vähemmän, kun koukun voi irrottaa aiempaa helpommin, vain kevyesti ulos vetämällä. Myös koukkuihin menehtyneiden kalojen osuus on väkäsättömällä koukuilla aiempaa pienempi, vaikka se ei väkäsellisilläkään koukuilla välttämättä suuri ole.

Oma hiukan jästipää omatuntoni ei tuollaista motiivia voi hyväksyä eikä käyttää. Mikäli kalojen kiusaamisen *vähentäminen* on kalastajan motiivilistalla ylipäätään edes olemassa, silloinhan ”iso kiusaaminen” eli koko kalastaminen tulee lopettaa kokonaan. Muuten käy niin, että näennäisesti jaloa ratkaisua vähentää kärsimyksiä joutuu kutsumaan vain toisella nimellä tekopyhyys.

Itse olen tässä asiassa mieluummin rehellisesti possu kuin itselleen epärehellisesti possu. Jos joku löytää ”harmaalta alueelta” oman totuutensa, hänelle siitä lämpimimmät ja vähän kateellisetkin onnittelut.